

Водяник Яна Віталіївна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ;

Мельник Оксана Вікторівна,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

УПРОВАДЖЕННЯ МОДЕЛІ «БАРНАХУС» В УКРАЇНІ: ЦІННІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану проблема захисту дітей, які постраждали, або стали свідками насильства є актуальною як ніколи. Під час військового протистояння постають питання щодо захисту прав дітей не лише від зовнішніх посягань, а й від кримінальних правопорушень, що вчиняються злочинцями в самій державі. Так звана «внутрішня злочинність» має всі перспективи росту у зв'язку з тим, що основні зусилля правоохоронних органів поцілені на загальнодержавну боротьбу із воєнними злочинами.

За даними Офісу Президента, кожна з 7,5 млн українських дітей, навіть якщо не має тілесних ушкоджень, стикається з порушеннями своїх прав [1]. У цьому аспекті найменшим, що зашкоджує додатково стану дитини, є щоденне звучання сирен повітряної тривоги, що негативно впливає на їх психологічне сприйняття, викликає тривожність та занепокоєння. Водночас трапляються випадки, коли діти потрапляють під обстріли та отримують не тільки психологічну, а й фізичну травму або стають свідками протиправних дій. Разом з тим, в Україні виросла злочинність не лише щодо дітей, а й за їх участю.

У випадку, коли дитина потерпіла від насильства, працівники соціальних служб, медичних закладів, правоохоронних органів та суд повинні сприяти дотриманню її найкращих інтересів. Однак, досить часто, внаслідок некоректної комунікації та взаємодії правоохоронних органів між собою дитина вимушено проходить через одні й ті ж процесуальні дії неодноразово, що призводить до її повторного травмування. До прикладу, у випадку проведення повторного допиту дитина отримує шкідливий вплив, а це, в свою чергу, сприяє неефективності проведення допиту та досудового розслідування в цілому.

Україна відшукує дієві механізми захисту прав дітей, для їх забезпечення було впроваджено модель «Барнахус», діяльність якої регулюється відповідним наказом Мініюста України, Офіса Генерального прокурора, МВС України, Мінсоцполітики України, МОЗ України від 29.07.2024 № 1151/42496 «Про затвердження Порядку реалізації пілотного проекту щодо запровадження центрів захисту дитини (за моделлю Барнахус)» .

Барнахус (від *barna hús* – у перекладі з ісландської мови «будинок для дітей») – це місце, де багатопрофільна міжвідомча команда (мається на увазі різні спеціалісти з різних установ), до якої входять представники правоохоронних органів, кримінального судочинства, служб захисту дітей, а також медичні працівники і працівники сфери захисту психічного здоров'я, співпрацює, щоб забезпечити дітям, які постраждали або стали свідками насильства – скоординований ефективний захист [2, с. 108].

Основним її завданням є здійснення кримінального провадження відповідно до потреб дітей, у дружньому середовищі, яке знижуватиме рівень занепокоєння, запобігатиме психологічній травматизації та сприятиме реалізації завдань кримінального провадження; – надання таким дітям комплексної соціальної, психологічної, правової, медичної допомоги [3].

До прикладу, у рамках пілотного проекту, діти до 18 років, які є потерпілими чи свідками в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з насильством доправляються до Центру, де їх зустрічає фахівець із соціальної роботи. Він надає дитині або її законному представнику інформацію про права та можливості їх реалізації, а також про основний зміст процесуальних дій, які планується провести за участю дитини.

Надалі психолог Центру здійснює оцінювання психологічного стану дитини та складає звіт щодо можливості проведення з дитиною відповідних процесуальних дій. У разі необхідності допиту дитини у Центрі він проводиться відповідно до вимог КПК України за участі психолога як посередника. Сформульовані слідчим запитання передаються психологу через навушник, або у перервах, або запитання надсилається на планшет психолога. Психолог в свою чергу ставить запитання дитині в зрозумілій їй формі з урахуванням вікових та інших особливостей такої дитини, а також обставин правопорушення. При цьому участь у допиті інших учасників слідчої дії не є очевидною для дитини. Переважно даний допит проводять один раз, і тільки у виключних випадках його можуть провести

повторно із залученням до участі того самого психолога. Під час повторного допиту дитини забороняється ставити питання, які були з'ясовані первинно [4, с. 67].

Не зважаючи на військові дії, пілотний проєкт «Барнахус» поступово впроваджується в містах України та вже доводить свою дієвість. Лише впродовж двох років активного впровадження моделі «Барнахус» в країні більше 300 дітей було доправлено до Центрів з метою проведення слідчих та процесуальних дій, а також надання фахової психологічної допомоги, з них 80 % – це діти, які потерпіли від злочинів, 20 % – діти, які стали свідками [5].

Проте під час впровадження проєкту «Барнахус» на території України виникає низка проблем. Валова їх частина пов'язана з розташуванням центрів, їх віддаленість від населених пунктів, оскільки вони поки що функціонують в великих містах. Реальною проблемою є реалізація проєкту на деокупованій території, або неподалік зони проведення бойових дій, де щоденно фіксуються діти, які постраждали або стали свідками насильства.

На нашу думку, окремо вимагає уваги моральна сторона визначення обставин, що підлягають доказуванню щодо потерпілих дітей, про що свідчать праці вчених. Так, Мельник О. та Семотюк С. зазначають, що «жодного слова про особу потерпілого в КПК не сказано. А, між іншим, цілком даремно. Предмет доказування повинен бути розширений. Наразі, встановлення обставин, що могли свідчити про зміну поведінки, наявність дорослого «безпечного» друга, віктимної поведінки, впливу насильства, встановлення причин та умов скоєння протиправної поведінки щодо дитини можуть створити базу для превенції подібних правопорушень, а не лише допомогти справедливому розслідуванню та подальшому винесенню рішення судом по даному конкретному факту» [6, с. 888].

Дана робота є вступною до з'ясування сутності проблем захисту прав дітей в Україні та поцілена на визначення дієвих механізмів їх захисту особливо в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Герасимчук Дар'я. Спеціальна доповідь про стан захисту прав дітей під час зустрічі Ради Безпеки ООН. URL: <https://www.president.gov.ua/news/darya-gerasimchuk-na-specialnij-zustrichi-radi-bezpeki-onn-r-82553>:

2. Пилипишина Ірина. Впровадження та використання моделі «Барнахус» в Україні. *Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики в умовах воєнної*

агресії: збірник матеріалів міжнародної науково–практичної конференції (м. Кропивницький, 7 жовт. 2022 р.). С. 10-112.

3. Про затвердження Порядку реалізації пілотного проекту щодо запровадження центрів захисту дитини (за моделлю Барнахус). Наказ Мін'юста України, Офіса Генерального прокурора, МВС України, Мінсоцполітики України, МОЗ України від 29.07.2024 №1151/42496 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1151-24#Text>.

4. Модель «Барнахус»: Загальна характеристика і впровадження в Україні. Збірка матеріалів із впровадження моделі «Барнахус» в Україні. Довідкове видання. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/21316/file/BARNAHUS_web_2.pdf4.

5. Банчук Олександр. Підвищуючи досконалість: об'єднання заради ефективного захисту дітей за моделлю «Барнахус». URL: https://www.facebook.com/story.php/?story_fbid=742594448050731&id=100069005476439&_rdr.

6. Семотюк С.Д., Мельник О.В. До питання визначення моральних засад предмету доказування у кримінальних провадженнях за участю неповнолітніх потерпілих. *Наукові перспективи*. 2024. № 3 (45). С. 887-897.

Войцеховська Дар'я Миколаївна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник
завідувач кафедри криміналістики
та судової медицини Національної
академії внутрішніх справ
Антощук А. О.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРИМІНАЛІСТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вторгнення Російської Федерації на територію України стали ключовими чинниками, які прямо чи опосередковано впливають на всі процеси та відносини як на території нашої держави, так і за її межами. Зокрема, вчинення воєнних злочинів, їх розкриття та боротьба з їх наслідками вимагають інноваційних підходів і адаптації до сьогоднішніх реалій. Криміналістика охоплює систему багатогранних знань, які використовуються у